

¹Vakok Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye, Óvodája, Általános Iskolája, Szakiskolája, Készségfejlesztő Iskolája, Fejlesztő Nevelés-Oktatást Végző Iskolája, Kollégiuma és Gyermekotthona

²ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Gyógypedagógiai Módszertani és Rehabilitációs Intézet, Látássérült személyek pedagógiája és rehabilitációja szakcsoport

A nem fogyatékos fiatal felnőttek látássérüléssel és látássérült személyekkel kapcsolatos általános tájékozottsága és attitűdje Magyarországon

SOLTI SÁRA¹ – PAJOR EMESE²

sarika.solti@gmail.com

pajor.emese@barczy.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0001-7879-3504>

ABSZTRAKT

Háttér és célok: Kutatásunk a nem fogyatékos fiatal felnőttek tudását és attitűdjét vizsgálja a látássérülésről és a látássérült személyekről.

Módszer: A 10 db féléig strukturált interjú során létrejött 32000 szavas szövegtörzset elemeztük témakörök, illetve választípusok mentén.

Eredmények: A fiatal felnőttek látássérült személyek fogalom alatt elsősorban vak embereket értenek. Attitűdjük alapvetően pozitív. Ennek ellenére bizonyos feleleteik ambivalens érzésekre és sztereotípiák vallására utalnak.

Következtetések: Fiatal felnőttkorban is fontos a szemléletformálás, a fogyatékosokkal kapcsolatos fogalmak tisztázása, a sztereotípiák lebontása, a fogyatékos és a fogyatékos személyekkel kapcsolatos attitűd formálása. A felsőoktatási intézményeknek nagyobb szerepet kellene vállalniuk ezek megvalósulásában.

Kulcsszavak: nem fogyatékos fiatal személy, általános tájékozottság, attitűd, látássérülés, látássérült személy

<https://doi.org/10.52092/gvosze.2025.3.17>

HÁTTÉR ÉS CÉLOK

A mindennapokban egy adott csoport megítélését a társadalmi sztereotípiák és attitűdök befolyásolják és alakítják (Gárdos, 2020). A megfelelő és elégséges általános tájékozottság hiánya *sztereotípiához* vezet, mely előzetesen, gyakran tudattalanul megalkotott elképzelés, séma valamilyen személy, csoport vagy jelenség tulajdonságairól (Fiske, 2006). Így születnek az olyan sztereotípiák, mint hogy a látássérült személyek általában zeneileg tehetségesek.

A fogyatékosokkal élő emberek által megélt akadályok egy részét a társadalom attitűdje okozza (Antonak & Livneh, 1988). Ezek az attitűdök akár diszkriminatív viselkedésre is készíthetnek a többségi társadalom tagjait (Hunt & Hunt, 2004). Az *attitűd* egyfajta beállítódás, személyekhez, dolgokhoz való hozzáállás, viszonyulás, melyet legtöbbször vélemény formájában fogalmazzunk meg (Atkinson, Atkinson, Smith & Bem, 1995).

Számos kutatás rámutat azonban arra, hogy a fogyatékosokkal élő személyekkel kialakított kapcsolatok, barátságok a velük szembeni pozitívabb attitűdhez vezetnek és csökkentik az őket érintő sztereotípiákat (Ju, Roberts & Zhang, 2013; Kalargyrou, Kalargiros & Kutz, 2018). Egyetemi hallgatók fogyatékos-

sággal élő személyekkel szembeni attitűdjét vizsgálva Chen, Kalargyrou és Pettico (2021) úgy találták, hogy a releváns tanulmányok csökkentik a hallgatók diszkriminatív viselkedését. Valódi társadalmi változáshoz a személyes tapasztalatokon és a személy ismeretein alapuló tolerancia mint attitűd, továbbá a hiteles ismeretek elsajátítása, személyes tapasztalatok megszerzése, azok értelmezése és a mindennapi szituációkba történő átültetése vezethet (Hoffmann & Flamich, 2014/2015).

A látássérült személyekkel kapcsolatos gyakori sztereotípiák és általános attitűdök

A látássérült, különösen a vak személyek zenei tehetségével kapcsolatos sztereotípiák történelmi gyökerekkel rendelkeznek (Pajor, 2023). Oláh (2013) 40 fővel végzett kutatásában azt találta, hogy az általa megkérdezettek 85%-a fegyelmezettnek, illetve vonzónak tartotta a látássérült személyeket. Legalább háromnegyedük jellemezte őket továbbá körültekintőként (77,5%), tapintatosként (77,5%), illetve figyelmesként (75%). A zárkózott (43%) jelző szerepelt legtöbbször, mint negatív tulajdonság, azonban a gátlásos jelző (62,5%) a pozitív jelzők közé került az értékelésében.

A magyar pedagógusok a különböző fogyatékossgú gyermekek közül a látássérült tanulókhoz viszonyulnak a legpozitívabban (Szabó, 2016). Hasonlóképpen, a magyar szülők is az érzékszervi fogyatékossgal élő gyermekekhez viszonyulnak a legpozitívabban (Fischer, 2009). A látássérült személyek megítélése a felsőoktatásban résztvevő hallgatók által is pozitív. A különböző fogyatékossgátípusok megítélésének más-más szempontú rangsorba sorolásakor a látássérülés mindig az első három hely valamelyikén végez (Ujfalussy, 2014).

Oláh (2013) szintén pozitív eredményeket talált, ám felhívja a figyelmet arra, hogy ennek ellenére a mai napig léteznek a látássérült emberekkel szembeni negatív előítéletek, sztereotípiák: „Társadalmunk a vak embereket tisztelettel vegyes sajnálattal és elzárkózó magatartással kezeli.” (Oláh, 2013, p. 65).

MÓDSZER

A vizsgálat célja a nem fogyatékos fiatal felnőttek (20-29 év) látássérüléssel és a látássérült személyekkel kapcsolatos általános tájékozottságának (esetleges sztereotípiáinak), és attitűdjének feltárása.

A vizsgálat az alábbi kérdésekre keresi a választ:

1. Melyek a nem fogyatékos fiatal felnőttekben élő, látássérült személyekkel és a látássérüléssel kapcsolatos leggyakoribb sztereotípiák és miszkonceptiók?
2. Milyen összefüggések fedezhetők fel a megkérdezett személyek látássérülésről való tudása és attitűdje között?

A vizsgálat feltáró jellege miatt félig strukturált interjúk felvétele történt. A 10 db interjú során egy 32000 szavas szövegtörzset jött létre, melynek elemzése témakörök, illetve választípusok (kódcsalád és klaszterek) mentén valósult meg.

EREDMÉNYEK

A vizsgálatba bevont fiatal felnőttek a 'látássérült személyek' fogalom alatt elsődlegesen vak embereket értettek. Attitűdjük önbevallás alapján pozitív, mindannyian azt felelték, hogy örömmel dolgoznának vagy tanulnának együtt látássérült személyekkel. Ennek ellenére bizonyos feleleteik ambivalens érzésekre és a látássérült személyekkel kapcsolatos sztereotípiák vallására utalnak. A saját tudásukban való bizony-

talanság azonban általános tendencia volt a vizsgálati személyek körében. Összesen 88 alkalommal hangzott el a „nem tudom” szókapcsolat az interjúk során. Megfigyelhető volt továbbá, hogy az empátikus hozzáállás időnként sajnálattal vegyült.

A vizsgálati kérdésekre összefoglalóan az alábbiakat tudjuk válaszolni:

1. A nem fogyatékos fiatal felnőttekben élő, látássérült személyekkel és a látássérüléssel kapcsolatos leggyakoribb sztereotípiák és miszkoncepciók szerint a látássérült gyermekek integrált oktatása akkor sikeres, ha minél előbb elsajátítják a Braille-írást: „...*lebesse mindent a tanulónak Braille-írásba kinyomatni. Mert ugye az a legfontosabb.*” (9.). Szintén megjelent a kiemelkedő zenei tehetség sztereotípiája, illetve, hogy a látássérült személyek taktilis érzékelése és kézügyessége kiemelkedőbb a látó személyekhez képest.
2. Látássérült rokon, barát, vagy ismerős (egyetemi csoporttárs, egyetemi oktató) esetén a vizsgálati személyek reálisabban látták a látássérült személyek képességeit, a mindennapi életben való részvételét (munkavállalás, családalapítás, gyermeknevelés stb.): „...*De én azt mondanám, hogy nem látok lehetlent, hogy egy látássérült személy ne tudna fölnevelni egy gyereket.*” (2.).

Szintén reálisabban látták a látássérült személyek nehézségeit, melyek leginkább az oktatásban és a munkahelyek akadálymentesítésének hiányában ragadhatóak meg szerintük: „*Csak az a baj, hogy nagyon sok középiskola az nem akadálymentesített, szóval még hogyha az intézmény azt mondaná, hogy jöjjenek, nem tudnának jönni, mert nem akadálymentesített az intézmény.*” (5.). Megállapítható azonban, hogy fogyatékos (látássérült) személyekkel ápolta távoli kapcsolat, továbbá a szűken vett olvasmány- és médiaélmények nem elégségesek és nem is garantálják a pozitív és megfelelő általános tájékozottsággal rendelkező, reális hozzáállást, tudást „*Vagy most eszembe jutott a Daredevil című film, ott a főszereplő egy látássérült ügyvéd.*” (10.).

KÖVETKEZTETÉSEK

A mindennapok során az emberek folyamatosan találkoznak az akadálymentesítés kapcsán a különböző fogyatékossgal élő személyek eltérő igényeivel, mégsem mondhatjuk azt, hogy elégséges tudással rendelkeznek a témával kapcsolatban. Kijelenthetjük tehát, hogy fiatal felnőttkorban is nagy jelentősége van a szemléletformálásnak, a fogyatékossgal kapcsolatos fogalmak tisztázásának, a fogyatékossgal és a fogyatékos személyekkel kapcsolatos attitűd formálásának.

A felsőoktatásnak mindebben nagy szerepe lehetne, és a felsőoktatási intézményeknek nagyobb szerepet kellene vállalniuk ezek megvalósulásában, különösen ha figyelembe vesszük, hogy a médiafogyasztás (Arendt, 2023) és a személyes tapasztalatok (Chen et al., 2021) egyaránt hatással lehetnek arra, amit a különböző csoportokról tudni vélünk.

A fiatal felnőttek fogyatékossgal és fogyatékos személyekkel kapcsolatos tudásának bővítése, az attitűd formálása szükséges, melynek alapvető módja a személyes kapcsolat és a közös tevékenység a fogyatékos hallgatótárral, baráttal.

IRODALOMJEGYZÉK

- Antonak, R., & Livneh, H. (1988). *The measurement of attitudes toward people with disabilities*. Charles C. Thomas Publisher.
- Arendt, F. (2023). Media stereotypes, prejudice, and preference-based reinforcement: toward the dynamic of self-reinforcing effects by integrating audience selectivity. *Journal of Communication*, 73(5), 463–475. <https://doi.org/10.1093/joc/jqad019>
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., & Bem, D. J. (1995). *Pszichológia*. Osiris Kiadó.
- Chen, P. J., Kalargyrou, V., & Pettico, W. (2021). Attitudes toward people with physical disabilities: An examination of social context, discipline, disability type, and demographics. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 54(2), 117–133. <https://doi.org/10.3233/JVR-201124>
- Fischer G. (2009). Az integrációval kapcsolatos attitűdök kutatása. *Gyógypedagógiai Szemle*, 37(4), 254–268.
- Fiske, S. T. (2006). *Társas alapmotívumok*. Osiris.
- Gárdos J. (2020). Előítélet-kutatások. In Szabari V. (szerk.). *(Disz)kontinuitások* (pp. 40-66). Napvilág Kiadó; ELTE Eötvös Kiadó.
- Hoffmann R., & Flamich M. (2014/2015). (Dis)kurzus a sztereotípiákról. *Pedagógusképzés*, 12-13(41-42), 93–106. <https://doi.org/10.37205/TEL-hun.2014-2015.06>
- Ju, S., Roberts, E., & Zhang, D. (2013). Employer attitudes toward workers with disabilities: A review of research in the past decade. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 38(2), 113–123. <https://doi.org/10.3233/JVR-130625>
- Kalargyrou, V., Kalargiros, E., & Kutz, D. (2018). Social entrepreneurship and disability inclusion in the hospitality industry. *International Journal of Hospitality and Tourism Administration*, 21(1), 1–27. <https://doi.org/10.1080/15256480.2018.1478356>
- Oláh J. (2013). A vakokkal és gyengénlátókkal szembeni attitűdök, a kialakult előítéletek, sztereotípiák vizsgálata. *Agrártudományi Közlemények* 13(54), 61–66.
- Pajor E. (2023). *Látássérülés – Sérült látás?* (2. kiadás). ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.
- Szabó D. (2016). Látélet a pedagógusok befogadó neveléshez-oktatáshoz való hozzáállásáról. *Iskolakultúra*, 4, 21–36. URL: <https://doi.org/10.17543/ISKKULT.2016.4.21>
- Ujfalussy R. B. (2014). A felnövekvő értelmiség sérült emberekhez való viszonya. *Gyógypedagógiai Szemle* 42(1), 48–62. URL: https://epa.oszk.hu/03000/03047/00063/pdf/EPA03047_gyosze_2014_1_048-062.pdf